

מזמינים אותי למדורה, או הייתי הולכת עם אחי הגדול ועושה איתו מדורה".
האם בחלוף הימים הבנות המחרימות ביקשו ממך סליחה?
"הן לא ביקשו סליחה. אני שמחה ש-99% מהן כבר לא גרות פה, ועד היום אין לי קשר איתן. אם אני פוגשת אותן במקרה בסיבוב של שבת, כשהן מגיעות להוריהן, עדיין אנחנו לא מחליפות בינינו אף מילה".

גרינשטיין מודה שהחרם שעברה בילדותה השפיע עליה מאוד מבחינה נפשית. "זה הוריד לי מאוד את הביטחון העצמי, ועד היום אני מנסה להעלות אותו", היא אומרת. "המון אנשים עד היום לא יודעים מה שעברתי. אבל הילדים שלי כן יודעים. סיפרתי להם את זה כדי שחלילה הם עצמם לא יהיו חלק מסיטואציה כזאת וגם לא ייטלו בה חלק. אבל בסופו של דבר, אני יכולה גם לומר שהחרם שעברתי חישל אותי וגם גרם לי להיות אדם ערכי יותר".

מה היית מייצעת להורים שילדיהם מוחרמים?
"קודם כל, לתמוך ולהאמין בילד. לפעמים ילד בא ומספר שמישהו מציק לו, וההורים מתלבטים אם להאמין לו או לא. כשילד מספר כזה דבר, קודם כל תאמינו בו, שידע שאתם איתו. אני חושבת שבמצבי חרם כן כדאי להעביר בית ספר, כי לראות כל הזמן את הילדים המחרימים זה לא פשוט. חבל על הניסיון שתם לגרור את זה. עד היום, אם אני רואה את אותה אחת שפגעה בי - אני מתכווצת. לכן, תחסכו את הסבל של הילד, תחטכו את זה עם כל הכאב, ותנו לו אפשרות לפתוח דף חדש במקום אחר. כמובן שצריך גם לחזק את הילד ולהעצים אותו בדברים הטובים שלו, שיהיה לו במה להתגאות. כי הביטחון העצמי יורד פלאים והראש באדמה".

כוח לרוב הדומם

אודליה אלקובי, יוזמת ומנהלת "תעצומות", מרכז העוסק בפיתוח כישורים חברתיים לילדים, שממוקם ביד בנימין, דווקא חושבת שלעזוב מקום מגורים כדי לפתור את בעיית החרם זה לא הפתרון הנכון במרבית המקרים. "ילד דחוי שמעבירים אותו דירה, הרי שב-80% הוא משחזר את חווית הדחייה שלו במקום החדש", היא חוצצת. "אם הילד בא עם בעיה ביכולת חברתית

ואינטראקציה עם אנשים, אז גם במקום החדש זה עלול לקרות. לפעמים הורים אומרים לי: 'העברנו אותו דירה, העברנו עיר, ועדיין קשה'. אז נכון ש'משנה מקום, משנה מזל', ויכול להיות שזה אכן יצליח, אבל ההצלחה תהיה עם אחוז קטן של ילדים. הפנטזיה הזאת שמעבר דירה זה מה שישנה את הסיטואציה - זו רק פנטזיה. כמובן שצריך לבחון כל מקרה לגופו. לפעמים כן צריך לעבור מקום מגורים, אבל ברוב המקרים צריך להפשיל שרוולים ולעבוד בכל הרבדים. חייב להיות טיפול מערכתית, וצריך גם לתת כוח ל'רוב הדומם' ולהסביר להם שחרם זה דבר נורא. הרוב הדומם אלה הילדים שעומדים מהצד, שלא מתערבים כי הם מפחדים שזה יקרה גם להם, או מפחדים להיפגע במידה שיתערבו, וגם הם עצמם סובלים סבל משמעותי. הסבל הוא לא רק של הילד המוחרם, אלא של כל ילדי הקבוצה".

אלקובי, יועצת חינוכית, ששימשה גם כמדריכת אקלים בבתי ספר מטעם משרד החינוך, מסבירה שכשמדובר בחרם - תופעה שיכולה להתחיל עוד בגן הילדים - הרי שמדובר במצוקה נפשית קשה שמלווה בחוסר אונים. "ילד שלא מצליח בחשבון, לוקחים לו מורה פרטי; ואילו כשיש בעיות בתחום החברתי, ההורה שואל את עצמו 'מה אני עושה?', היא מסבירה. "החידוש של המרכז שלי הוא שאפשר לטפל במצוקות חברתיות, וגם בקטע של החרם. יש לנו תוכנית הכשרה למטפלים, לעובדים סוציאליים, לתרפיסטים וליועצים חינוכיים, שבאים ללמוד את התורה איך עוזרים לילדים מבחינה חברתית. אנחנו גם פועלים כיום

צילום: חזל מור

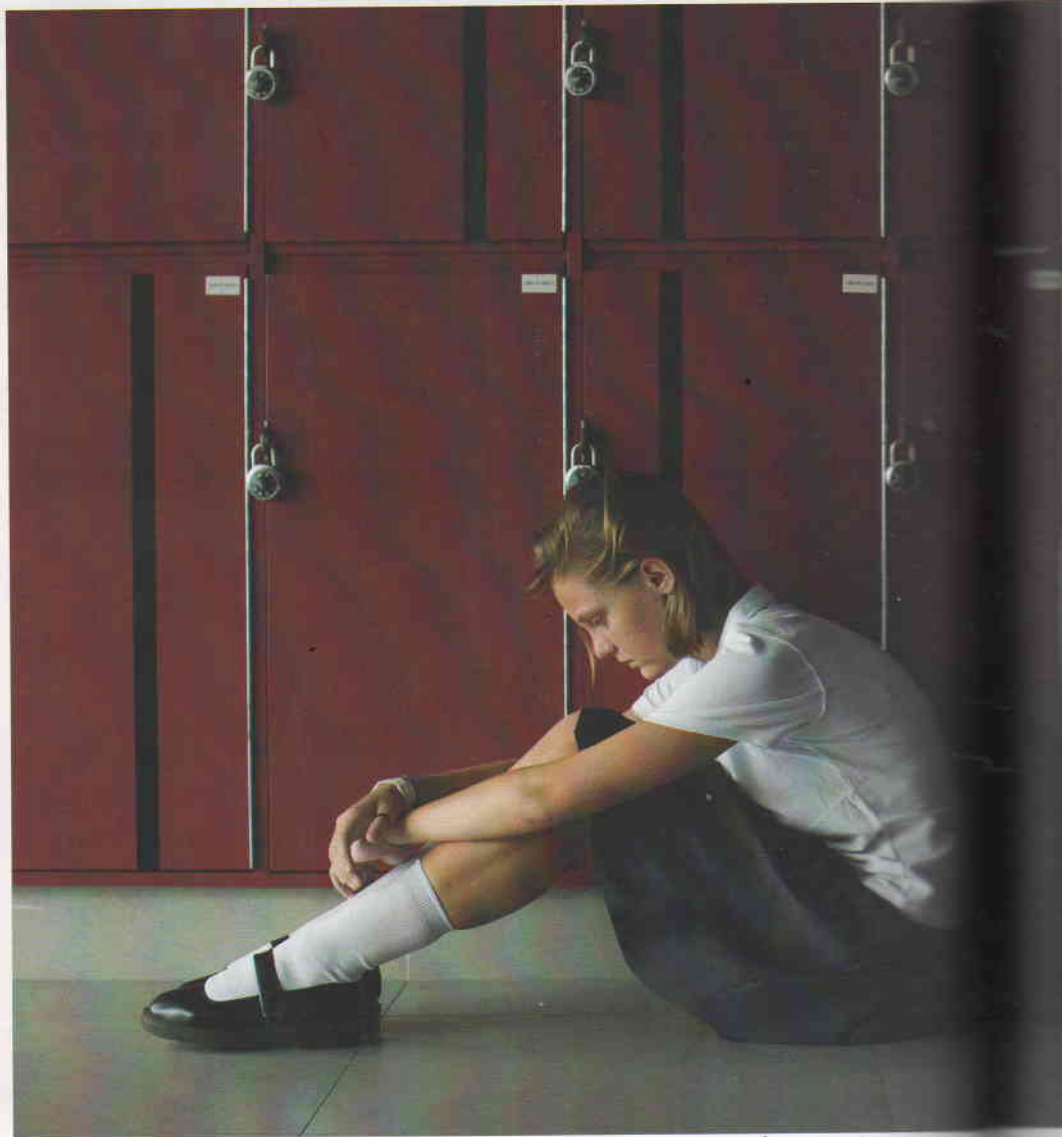

"ברוב המקרים צריך להפשיל שרוולים ולעבוד בכל הרבדים. חייב להיות טיפול מערכתית".
מימין: אודליה אלקובי

בבתי הספר, והמורים מקבלים הדרכה איך לעבוד חינוכית בכיתה".
האם קיים פרופיל כלשהו של הילד המוחרם?
"ישנם שני סוגי ילדים שעושים עליהם חרם. הראשון הוא ילד דחוי עם מיומנויות חברתיות נמוכות, ואפשר לזהות אצלו אחד או חלק מהסמנים הבאים: קושי משמעותי בשפה, בעיה בניהול כעסים, בעיה בשליטה עצמית, בהיגיינה, בקשר עין, בלבוש. הוא נראה אחר, מוזר, ואז החברה עושה עליו חרם כי הוא שונה ממנה, מעצבן אותה, דוחה אותה. ואילו הדפוס השני של חרם זה לעשות חרם כדי לשפר מעמד חברתי, ואז הילד המוחרם זה לא הילד הדחוי שאנחנו מדמיינים, אלא דווקא ילד עם יכולות חברתיות בינוניות ומעלה - ואז מרחיקים אותו מהזירה, כדי שיהיה קל יותר למי שמארגן את החרם. לדוגמה, ילד חדש שמגיע

תגובת משרד החינוך:
 "משרד החינוך פועל במספר מישורים למניעה וצמצום של תופעת הרחיייה החברתית והחרם ברשתות החברתיות ובכלל: קיימות ערכות למניעת בריונות ורחיייה חברתית, שהן חלק מתוכנית החובה 'כישורי חיים'. תווך מנכ"ל מנחה להתייחס לאירועים של רחיייה חברתית וחרם גם בבית ספר וגם ברשתות החברתיות כאל אירועים של אלימות חמורה, ולפעול בהתאם לכך. במסגרת המיז"ב ומדרים בתי הספר בין היתר על דיווחי התלמידים בנוגע לרחיייה חברתית, בריונות ופגיעה ברשת. משרד החינוך גם מפעיל מדריכים המלווים ומדריכים את בתי הספר בתחום. "בשנים האחרונות משרד החינוך הציב את נושא הפגיעה ברשת בנושא מדריכי שיש לעסוק בו בכלל מוסדות החינוך. במוסדות מופעלת תוכנית ההתערבות 'חיים ברשת', שמטרתה להבשיר את הילדים ובני הנוער להתנהלות מיטבית ברשת, הימנעות ממצבי פגיעה וסיכון, ומתן כלים להתמודד עימם. התוכנית פועלת לאורך כל השנה ובדגש על שלושה מועדים: תחילת שנה, במסגרת השבוע הלאומי לגלישה בטוחה (פברואר) ולקד את היציאה לחופשת הקיץ. כמו כן, יצא לאחריה עלון מקוון של שפי"נט (אתר השירות הפסיכולוגי-ייעוצי) שעוסק ברחיייה חברתית".

מיכל גרינשטיין: "הייתי ילדה טובה, אבל אותה ילדה פשוט לא אהבה אותי והחליטה שהיא הורסת לי את החיים. ניסו לדבר איתה, ניסו לדבר עם ההורים שלה, אבל זה לא עזר. זה הגיע אפילו לאלימות ואיומים כלפיי"

לכיתה, ומאיים כביכול על ההרמוניה החברתית, יכול להיות מוקד לחרם בסוג זה".
 אלקובי מספרת שבימים אלה אגודת איל"ת (אגודה ישראלית לטיפול חברתי) בונה פרויקט המנחה את המערכת החינוכית מה לעשות כשמתגלה חרם בכיתה. "דבר ראשון, כעת חרם ההורים צריכים לדבר על זה עם הילד", היא מייעצת. "הוכח בחקרית שמי שחווה חרם, אבל הייתה לו תמיכה לאורך הדרך - זה הפיע על ההתנהלות החברתית שלו. תמיכה ושיח פתוח מאוד חשובים. אני גם חושבת שלהיות פוגען כלפי מי שפגע, לרוב מחמיר את המצב. למשל, אם אמא של הילד המוחרם תבוא בהסברים, היא תקבל שיתוף פעולה הרבה יותר גדול מאשר אם היא תבוא בצעקות כלפי ההורים

של הילדים הפוגעים. צעקות זה כמו תפוח אדמה לוהט, שהדבר הראשון שעושים כשמקבלים אותו זה זורקים אותו חזרה.
 "לכן, קודם כל חייבים לייצר אקלים כיתה שונה. מגייסים את עולם המבוגרים לשם כך, ומשפיעים על הרוב הדומם. הרבה פעמים קראו לי לכל מיני בתי ספר, עשינו עבודה עם ההורים והצוות, ורוב ההורים התגייסו לטובת הסיפור כדי שהרוב לא יהיה

רוב דומם. זה עסק של כולם. עובדים מול מורים, מול הורים, מול הכיתה, מול הילד עצמו, ונותנים כלים לצאת מזה. צריך לעבוד בכל הכיוונים כדי לקבל תוצאות. חשוב שהקהילה תהיה מוכנה להפשיל שרוולים ולהעז לומר לילדים דברים. 41% מהילדים מדווחים שכשהם רואים פגיעה במישהו אחר, הם לא יודעים מה לעשות, ולכן לא עושים. זה אומר שצריך לתת לילדים שלנו כלים איך להתמודד. ראיתי ילדים שיוצאים ממצב של חרם לחברויות, אבל כאמור, צריך שינוס מותניים של כמה גורמים כדי להצליח במשימה. ודבר נוסף מאוד חשוב, אסור להורי הילד המוחרם להתייאש, כי הייאוש מידבק ועלול להביא את הילד לתחושות קשות מאוד. חייבים להאמין ולשמר את התקווה עבור הילד". ■